

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ СЕЛА ВЕРХНІЙ СТРУТИНЬ ТА ЇХНЯ ОБРЯДОВА ФУНКЦІЯ

Наталія Вівчарик, Діана Ідушкевич

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
e-mail: vivcharik@ukr.net*

У статті проаналізовано весільні пісні села Верхній Струтинь Калуського району Івано-Франківської області, особливості їхнього виконання. Проілюстровано, що ці фольклорні тексти відображають традиції, вірування та світогляд народу, виявляючи регіональний аспект. При аналізі весільних пісень виокремлено та охарактеризовано їхню ритуальну, емоційно-виражальну, магічну, соціально-об'єднувальну й розважальну функції, які вони виконують на різних етапах святкування. Наприклад, при обряді «посадження» молодої, який передбачає розплітання коси і викуп нареченим червоної стрічки, що вплетена у волосся його майбутньої дружини. Принагідно проаналізовано символічні предмети, образи, а також магію чисел, зокрема числа три, яке часто трапляється у весільних обрядах.

У статті вказано, що в селі Верхній Струтинь Калуського району Івано-Франківської області наявні окремі елементи давніх весільних обрядів та пісні, які їх супроводжують. Хоча весільні традиції зазнають змін, проте пісенні тексти є важливими для збереження культурної ідентичності в сучасному полікультурному просторі. Попри сучасні тенденції до спрощення святкувань, що викликано воєнними подіями, дослідження пісенних текстів, які супроводжують весілля, сприяє розширенню знань про регіональні особливості українського фольклору.

Ключові слова: фольклор, традиції, обряд, весілля, пісня, символ.

Постановка наукової проблеми та її значення. Весільні пісні займають важливе місце в українському фольклорі, відображаючи традиції, вірування та світогляд народу. Вони є невід'ємною частиною весільного обряду, виконуючи ритуальну, емоційно-виражальну, магічну, соціально-об'єднувальну, розважальну функції. У кожному регіоні України весільні пісні мають свої особливості, які сформувалися під впливом історичних, культурних та етнографічних умов. Не випадково з метою збереження унікальних традицій Управління культури та туризму Коломийської міської ради запропонувало внести до Національного переліку нематеріальної культурної спадщини України складники весільного обряду, як «шиття

вінка» для нареченої у селі Воскресінці, «убирання деревця в молодого» у селі Раківчик та «завивання молодої» в селі Корнич [див. 9].

Село Верхній Струтинь Калуського району Івано-Франківської області зберігає багату традицію виконання весільних пісень, що супроводжують усі етапи весільної церемонії – від сватання до завершення весілля. Дослідження цих пісень дозволяє розкрити унікальні особливості весільної обрядовості цього населеного пункту та сприяє розширенню уявлення про різноманіття народних традицій Прикарпаття. У сучасному суспільстві зростає інтерес до автентичних весільних обрядів, що робить актуальним відродження та популяризацію традиційних весільних пісень.

Актуальність теми зумовлена необхідністю збереження нематеріальної культурної спадщини, оскільки традиційні весільні пісні є важливою складовою культури, відображаючи регіональний аспект, який, на жаль, стирається під впливом глобалізації, а також з початком війни, адже кількість пар, які урочисто святкують весілля, різко зменшилася.

Український весільний фольклор є предметом дослідження багатьох фольклористів, зокрема Володимира Шухевича [11], праця якого лягла в основу постановки Івано-Франківського драмтеатру «Гуцульське весіле». Збирання та науковий аналіз весільних традицій здійснювали такі науковці, як Валентина Борисенко, Михайло Грушевський, Валентина Завадська, Людмила Єфремова, Галина Лозко, Йосип Лозинський, Зоряна і Мар'яна Лановик, Оксана Шалак, які звертали увагу на потребу подальшого вивчення регіональних особливостей весільного фольклору. Їхні праці допомогли нам виокремити характерні риси весільних пісень. Однією з ґрунтовних розвідок є монографія «Наспівки українських весільних пісень» Людмили Єфремової, яка висвітлює «особливості музичного мислення у ранньотрадиційному фольклорі, а також подає «загальну типологію і систематику українських весільних наспівів» [6, с. 2], проте науковиця не фокусувалася на одному регіоні. Дослідження весільних пісень саме села Верхній Струтинь доволі фрагментарні, тому, аналізуючи їх, важливо звернутися до традицій сусідніх сіл для розуміння їхньої своєрідності та відмінності, що й зумовлює **новизну** нашої розвідки. У сусідньому селі Нижній Струтинь дослідниця Марія Фреїв збирала матеріали про весільні обряди та пісні, які містять символічні образи, а також закладені в них глибокі значення. Її праця «Просили тато і мама і я вас прошу: весільний обряд у Нижньому Струтині» [див. 10] описує, як пісні супроводжують різні етапи весілля, відображаючи перехід молодої пари до нового соціального статусу.

Нашою **метою** є дослідити весільні пісні, які виконуються в селі Верхній Струтинь безпосередньо у день весілля, та їхні функції. З мети випливають такі **завдання**: зібрати та систематизувати весільні пісні села Верхній Струтинь; проаналізувати, коли вони виконуються, які етапи святкування супроводжують; виокремити символічні образи, з'ясувати їхнє значення і витоки.

Предметом нашого дослідження є регіональні особливості й основні функції весільних пісень, які виконуються в селі Верхній Струтинь безпосередньо в день весілля. **Об'єктом** вивчення є весільні пісні, які виконуються в цьому селі. Застосовано такі методи дослідження, як описовий, порівняльний і герменевтичний.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Весільні пісні села Верхній Струтинь, як і в багатьох інших селах Івано-Франківської області, є невід'ємною частиною традиційного весільного обряду, відображаючи багатство культурної спадщини регіону. Ці пісні виконують важливі обрядові функції, супроводжуючи різні етапи весілля та підкреслюючи їхню символіку.

До традиційного репертуару села Верхній Струтинь належать пісні, що виконуються в день весілля, зокрема при «посадженні» молодої, закручуванні хустки, перетанцюванні, а також на завершення весільного обряду.

Перш за все варто звернути увагу на такі особливості весільних пісень досліджуваного регіону:

- строфічна структура, що дозволяє легко адаптувати тексти під конкретні події або учасників весілля, імена тощо;
- тематичне розмаїття: пісні охоплюють різні аспекти весільного обряду, супроводжуючи його;
- музичний супровід, використання традиційних народних інструментів (скрипка, бубон, цимбали, сопілка), що додає пісням автентичного звучання, характерного для Прикарпаття.

До традиційного репертуару села Верхній Струтинь належать пісні, що виконуються для наречених та їхніх батьків, гостей, а також у час застілля. На наш погляд, простежується ритуальна функція не тільки окремих предметів, а й весільних пісень, які супроводжують різні етапи весілля, наприклад, при т. з. «посадженні» молодої.

Одягання молодої в селі Верхній Струтинь відбувається в батьківському домі. Дружки допомагають нареченій одягнути весільний одяг, при цьому на голові нареченої до приходу молодого є вплетена червона стрічка як символ дівочтва. Цей колір не випадковий, адже символізує молодість, красу. Також у народі вірять, що людина у «важливі моменти свого життя (народження, одруження) дуже вразлива до наврочування, легко може піддатися впливу злих сил» [1, с. 114], а червоний колір може вберегти від «злих очей», протидіяти чарам. Коли молода вже «вбрана», відбувається «перетанцювання батьків з калачами», а музики награвляють танцювальні мелодії. Далі до танцю молода запрошує усіх родичів, а наприкінці наречена танцює з двома калачами [див. 12]. Їх можна трактувати як ритуальний хліб, адже калач – символ Сонця, а також прародича; «дві хлібини – це, безперечно, символи Місяця і Сонця» [2, с. 215]. Михайло Грушевський зауважував, що «хліб – подавець жит-

тя», у весільних обрядах виступає як «свята річ, фетиш чи Бог (святий коровай)», тому сакралізує подію, особливо, коли треба освятити подію, благословити молодят або об'єднати два роди [4, с. 269]. У селі Верхній Струтинь після символічного танцю з калачем наречена кланяється музикантам та відправляє разом із музиками хлопчика з калачем і дівчинку із сорочкою до нареченого, промовляючи:

*Передаю вам сорочку біленьку і косицю зеленого зрубу,
щоб ви мені привели молодого, з яким піду до шлюбу* [Білан Галина Іванівна, 1986 р. н., юридична освіта, продавець].

У селі Верхній Струтинь зберігається давня традиція викупу. Вона може бути «подвійною», якщо наречений з іншого населеного пункту, не є місцевим парубком. Валентина Борисенко зауважує, що традиція викупу була «колись ритуальна, тепер ігрова» [1, с. 213]. Цієї ж думки дотримується і Галина Лозко, яка вказує, що в давнину існували різні способи укладання шлюбу (викрадення, шлюб-купівля, договірне весілля, матріархальний шлюб зі сватанням дівчини, сватання через сваху, звільнення через шлюб від смертної кари) [8, с. 418]. Викуп молодої залишився як один з наявних колись варіантів. Подекуди цей епізод весілля ще називають «перейми». Їх для нареченого та його гостей можуть влаштовувати двічі – на дорозі, яка веде до хати нареченої, а тоді вже безпосередньо в її дворі. Спочатку молодий платить викуп за те, що планує одружитися з дівчиною з цієї громади, а далі родині своєї майбутньої дружини, найчастіше братові.

Викуп молодої починає староста зі слів:

– *Слава Ісусу Христу! Ми прийшли по вашу дівчинку, нам казали, що тут є якась молода.*

Розпочинається невимушений жартівливий діалог між гостями:

– *А то котру ви хотіли?*

– *Та таку красну, файну!*

– *Дивись така оди файна у білому, тута?*

– *Не, давайте другу!*

По черзі виводять молодих дівчат на розглядини, згодом виходить молода.

Особливістю села Верхній Струтинь є «посадження» молодої і символічний викуп червоної стрічки, яка, як уже згадувалося, вплетена у волосся нареченої. Усе розпочинається з того, що дружки, кожний за чергою намагаються підняти молоду та посадити, але це їм не вдається, тоді наречений піднімає свою майбутню дружину і садить на подушку. Відбувається торг за червону стрічку та розплітання коси. Розплітають косу нареченої, як правило, брати, «рідні, а не чужі руки» [8, с. 425], адже цей обряд символізує дівочу чистоту. Брат нареченої «продає» цю стрічку майбутньому чоловікові, а далі відбувається «ладкання фати», яку батько

приносить доньці, а вона її цілує і одягає. Цей момент символізує, що дівчина завершує дівування і батьки благословляють її до шлюбу:

*Пролітала зозуленька через сад,
та й кликала дівчиноньку на посаг,
а що ж тобі зозуленько до того,*

до мого посагочку славного» [записано від Романків Руслани Василівни 1978 р. н., середня освіта, працює в охороні].

Марія Шубравська зафіксувала символічний обряд розплітання коси в різних регіонах, зокрема на Київщині, що засвідчують такі пісенні рядки з антології «Весілля»:

*А брат сестрицю [та й] розплітав,
А де ж він її квітки подівав?
Поніс на місто, не продав,
Пустив на воду – попливли,
Мениш[й] сестриці припали* [3, кн.1., с. 179].

Після цього обряду, який містить давні витоки, усі гості супроводжують молоду пару до шлюбу. Дослідники дотримуються думки, що церковний шлюб став поширеним у XIX столітті [1, с. 114]. Релігійний обряд передбачає благословення в церкві і є важливим для вірян, адже пов'язаний з містерійною тайною, що сакралізує єдність подружжя. Опісля пара повертається до хати нареченої, де їх мають пригостити медом та вкрити кожухом, щоб життя у парі було щасливим, багатим, а взаємостосунки теплими і «солодким». У селі Верхній Струтинь цей момент «приспівують» такими словами:

*Матінко рідна, ми прибули,
Посолоди нас, зодягни,*

Щоб нам тепло в парі було... [записано від Романко Наталії Богданівни, 1957 р.н., середня освіта, пенсіонерка].

Схожа традиція спостерігається і в селі Нижній Струтинь, де після шлюбу всі ідуть до дому молодої і ладкають, викликаючи матір, спонукуючи прийняти пару як власних дітей, яких буде любити:

*Вийди, матінко, вийди,
Винеси дітям меду, винеси!* [10, с. 13].

Цей епізод теж містить елемент благословення через ритуальне пригощання.

Віддавна зберігається віра в «магічну» функцію весільних пісень, особливо тих, які звучать як прошення / уділяння благословення і вказують на єдність поколінь, мають «охоронне» значення для нової родини. Старожили села Верхній Струтинь згадують, що колись просили благословення не тільки у батьків:

*- Зібралася ваша дитина у село, щоб було їй весь рік весело.
По першому разу вона звертається до Вас, тату і мамо,
Щоби ви її простили і благословили!!!*

- *Най Бог благословить!*

- *По другому разу звертається вона до Вас, бабо, діду і хресні,
Щоби ви її простили і благословили!*

- *Най Бог благословить!*

- *По третьому разу звертається вона до подружок, знайомих, сусідів,
Щоби ви її простили і благоловили!*

- *Най Бог благословить!* [записано від Левицького Богдана Федоровича, 1930 р. н., середня освіта, пенсіонер].

Цей текст вказує на сакральний характер благословення, що стало важливим етапом весільного обряду. Число *три* є символічним як у фольклорі, так і в релігійних обрядах, часто асоціюється з повнотою, завершеністю та цілісністю. Батьківське благословення вказує на єдність роду, тяглість поколінь, а також знаменує шлюб як святу тайну.

Ще однією важливою функцією весільних пісень є емоційно-виражальна, адже весільний обряд об'єднує наречених, їхні родини і гостей, передає сум від прощання з дівуванням / парубкуванням, розставання з батьками, домом, товаришами, а водночас і радість від створення нової сім'ї, хвилювання молодих та їхніх рідних. Серед типових весільних пісень села Верхній Струтинь є чимало таких, які відображають емоційний стан молодої, її роздуми про новий життєвий етап та символічне прощання з мамою, сестрою, подругами. Наприклад, у весільних піснях часто трапляються рядки про прощання з родиною, батьківською оселею:

Ой матусю ріднесенька, не ридай,

Я вже йду в чужу хатину, прощавай!

Щовечора буду молитися Богу,

Щоб сім'ю беріг від всього злого... [записано від Боркович Лесі Михайлівни 1988 р. н., освіта економічна, співає у церковному хорі]. Також у весільних піснях часто звучать мотиви вдячності батькам, прощання з попереднім життям, що символізує перехід в інший статус. Наприклад, «перетанцювання» молодої із батьками та родичами супроводжується виконанням сумних прощальних пісень:

Така прийде годинонька,

Така прийде днинка,

Що де станеш – там заплачеш:

«Де ж моя дитинка?»

А як підеш води нести,

моїми світками,

Та вмиєшси наслідками...

Дрібними слізками! [записано від Рудої Марії Миколаївни 1958 р. н., середня освіта, співає у церковному хорі].

Оскільки до весільного святкування, як правило, причетна велика кількість жителів громади, то виразно прочитується соціально-

об'єднувальна функція, адже гості через обдаровування наречених, спільне виконання весільних пісень, танців не тільки святкують, а й приймають молодих до свого кола, яке складається із сімейних пар, поважних газдів, які здатні порадити і підтримати за потреби.

Перехід у інший статус знаменує завивання молодої у хустку, яке відбувається під кінець весілля. Ця традиція зараз зберігається в спрощеному вигляді, бо «колись наречену покривали двічі: спочатку наміткою, а потім хусткою», і це, як коментує Іванна Стеф'юк, відбувалося в передостанній день святкування, яке могло тривати 4 або 5 днів [цит. за 9]. Хустка використовується українцями в багатьох народних обрядах, адже вона є «важливим ритуальним атрибутом, значення якого збережено почасти й дотепер. [...] У казці хустка стає чарівним предметом, у пісні – символізує вірне кохання, у сні означає звістку, сватання [5, с. 406]. У весільному обряді хустка використовується в церкві, коли відбувається вінчання, також для перев'язування рук молодої пари, коли вони сідають за стіл, щоб нерозривно крокувати життям, а також наприкінці весілля, коли «завивають» (закручують / зав'язують / покривають) молоду, що знаменує її перехід з дівчини в заміжню жінку. Хустка стає знаком її нового становища, відповідальності та поваги. Вона більше не ходить з непокритою головою як дівчина. Валерій Войтович зауважує, що колись «заміжній жінці категорично заборонялося «світити» волоссям – це прирівнювалося до зради» [2, с. 573].

У селі Верхній Струтинь «завивання» розпочинається з саджання молодого на крісло, а молода має сісти йому на коліна (подекуди наречена сідає на подушку), мама нареченого знімає фату та пробує «одягнути» невістці «хустину з грішми». Молода за першим та другим разом не погоджується, а третя спроба стає успішною. У цей час часто звучать пісні, які викликають жаль у нареченої та її батьків:

Гадалас, моя мамко,

Що ми сі не збудеш,

Така прийде годинонька,

Що й плакати будеш! [записано від Рудої Марії Миколаївни 1958 р. н., середня освіта, співає у церковному хорі].

У селі Верхній Струтинь поширені пісні, з якими звертаються до громади із закликком підтримати молодят і розділити радість весілля:

1. Ой розвеселімо нашу родину,

Щоб жили у згоді всю свою днину!

В горі й радості любились,

На Славу Божу трудились!

Многа літ прожити в парі,

Щоби діти й внуки шанували! [записано від Романків Руслани Василівни 1978 р. н., середня освіта, працює в охороні].

Весільні пісні також виконують розважальну функцію. Зокрема її забезпечують жартівливі пісні, які звучать під час застілля. Наприклад:

1. *Вибачійте, люди добрі,
Шо я заспівала,
В мене мамка й веселенька,
Я сі в мамку вдала!
В мене мамка веселенька,
А я заветила,
Мамка десіть,
А я двадцять за собов водила!*
2. *Кажуть туди, й кажуть туди,
В гриби я не буду.
Бо то була ще й малина,
То і є ожина...
Каже, брате-товаришу
Та брате оленю,*

Коза з'їла документи вже си не оженю! [записано від Романко Наталії Богданівни, 1957 р.н., середня освіта, пенсіонерка].

Такі пісні супроводжують традиційні весільні застілля, ігри та гумористичні сценки. При цьому звучать побажання щасливого подружнього життя та заклики до веселої забави. Дуже часто такі пісні мають танцювальний характер. Гумористичні, жартівливі мотиви покликані створити відповідний настрій, щоб протягом святкування не згасали веселощі. Ці пісні відомі учасникам весілля, виконуються усіма гостями, створюючи відчуття єдності та спільного святкування, у такий спосіб громада сигналізує, що готова прийняти нову сім'ю.

Весільний фольклор Верхнього Струтиня, зокрема весільні пісні, є втіленням автентичної культурної спадщини регіону. Попри зміни у теперішніх святкуваннях, зберігаються традиційні складові весільного обряду і тексти, які їх супроводжують. Пісенні фольклорні твори, які виконують безпосередньо в день весілля, містять ритуальні елементи, виконуються як побажання щасливого шлюбу, благословення, що вказує на охоронну та магічну функцію. Ми простежили, що весільні пісні супроводжують ключові моменти весільного обряду. Вони не лише надають емоційного забарвлення святкуванню, але й служать засобом передачі культурних цінностей та норм поведінки наступним поколінням. На нашу думку, весільні пісні Верхнього Струтиня виконують важливу обрядову функцію, забезпечуючи спадкоємність традицій та зміцнюючи соціальні зв'язки всередині громади. Попри сучасні тенденції і зміни, викликані воєнними подіями, весільні пісні зберігаються як прояв національної ідентичності, а їх вивчення сприяє розширенню знань про особливості українського фольклору, ілюструє багатий пласт народної культури, у якому поєднуються архаїчні та новітні мотиви. Збереження та науковий аналіз цих пісень сприяє кращому розумінню традиційних обрядів українського народу, вказує на широкі перспективи подальших досліджень.

Література

1. Борисенко В. Сімейна обрядовість українців ХХ – початку ХХІ століття. Київ: ІМФЕ. 2016. 256 с. URL: <https://surl.li/gmbj1w>
2. Войтович В. Міфи та легенди давньої України. Вид. 2-ге, доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2013. 464 с.
3. Весілля: у 2-х кн. / Упор. Шубравська М. М. (тексти, примітки), Правдюк О. А. (нотний матеріал). Київ: Наукова думка, 1970. 454 с. і 480 с. URL: <https://surl.li/wzalpb>
4. Грушевський М. Історія Української літератури: У 6 т, 9 кн. Т.1. [упоряд. В. В. Яременко; авт. передм. П. П. Кононенко; прим. Л. Ф. Дунаєвський]. Київ: Либідь, 1993. 389 с. URL: <https://surl.li/fndwny>
5. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ: Орфей, 2002. 448 с. URL: <https://surl.li/xerglw>
6. Єфремова Л. Наспів українських весільних пісень. Київ: Наукова думка, 2006. 191 с. URL: <https://surl.li/nvqmzd>
7. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с. URL: <https://surl.li/sovbwt>
8. Лозко Г. Українське народознавство. Київ: Арії, 2011. 512 с. URL: <https://surl.li/zqmdnv>
9. Мамчук О. Від начинки до весіль: чому Коломия подає традиції до Національного реєстру й чим вони унікальні. Pravda. 01/11/2022. URL: <https://surl.li/ccncngxv>
10. Фреїв М. Просили тато і мама і я вас прошу: весільний обряд у Нижньому Струтині. Колисочка з яворочка: колискові пісні. 2024. 33 с.
11. Шухевич В. Гуцульщина: в 5 частинах / передм. А. А. Карпенко; пісьм. М. С. Глушко; упоряд. О. О. Савчук. (Репринтне видання 1899–1908 pp.). Харків: Видавець Олександр Савчук, 2018. 1218 с.
12. Ярема О. Народні пісні. URL: https://www.youtube.com/@NARODNI_PISNI

**WEDDING SONGS OF THE VILLAGE OF VERKHNIY STRUTYN
AND THEIR CEREMONIAL FUNCTION****Nataliya Vivcharyk, Diana Idushkevych***Vasyl Stefanyk Precarpathian National University;**76000, Ivano-Frankivsk, Shevchenko St., 57;**e-mail: vivcharik@ukr.net*

The article analyzes the wedding songs of the village of Verkhniy Strutyn, Kalush district, Ivano-Frankivsk region and the features of their performance at different stages of the wedding. It is illustrated that these folklore

texts reflect the traditions, beliefs and worldview of the people, revealing a regional aspect. In analyzing wedding songs, we identified and characterized their ritual, emotional-expressive, magical, social-unifying, and entertaining functions, which they perform at various stages of the celebration – for example, during the “seating” ceremony of the bride, which involves the unbraid- ing of her braid and the groom’s purchase of the red ribbon woven into the hair of his future wife. Symbolic objects, images, and the magic of numbers, in particular the number three, which is often found in wedding rituals, were analyzed on occasion.

The article reveals that in the village of Verkhniy Strutyn, Kalush dis- trict, Ivano-Frankivsk region, there are certain elements of ancient wedding rituals and songs that accompany them, although they are undergoing changes, they are important for preserving cultural identity in the modern multicultural space. Despite modern trends and changes caused by military events, the study of song texts accompanying weddings contributes to expand- ing knowledge about the regional peculiarities of Ukrainian folklore.

Keywords: *folklore, traditions, rite, wedding, song, symbol.*